

RAZSTAVE, POSVETOVANJA...

Ob razstavi Zakladi faraonov v Doževi palači v Benetkah od junija do decembra 1984

Stari Egipt. Danes so ohranjeni samo še drobci: že desetletja se znanstveniki-egiptologi trudijo, da bi jih sestavili v celoto.

Ta mozaik sega od prvega, t.i. arhaičnega obdobja (5000—2700 pr. n. št.) do grško-rimskega časa (332 pr. n. št. — 395 n. št.), ko je v egipčansko kulturo začel vdirati nov duh, helenizem. Pet glavnih obdobij (arhaično, stara, srednja in nova država, grško-rimsko obdobje), vmesne postaje (združevanje države, thinitsko obdobje, prvo, drugo in tretje vmesno obdobje, bizantinsko, islamsko obdobje); 31 dinastij in še več vladarjev, faraonov. Stoletje trajajoča in vendar ena sama kultura: daljna, drugačna, kultura faraonov. Več ko tisoč kilometrov dolg življenjski prostor stalno naseljenih kmetov, živinorejcev in lovskih nomadov, med katerimi so vladale enotne verske predstave. En svet, še vedno poln skrivnosti: dolina Nila, kemet ali črna zemlja, **desheret** ali rdeča zemlja, puščava.

Prvi dokument potovanja v južne kraje Egipta in v Nubijo je knjiga nekega beneškega meščana, prvega znane človeka zahodnega sveta, ki je odšel tako daleč na jug. Med svojim potovanjem po Egiptu (leta 1589) je opazoval pokrajino, običaje prebivalcev te dežele in spomenike davnih faraonskih časov. Njegovo rokopisno delo hrani florentinska nacionalna knjižnica.

Anonimni beneški popotnik je bil torej ena med pobudami za razstavo, ki so jo v Doževi palači pripravili skupaj z Egiptovskim muzejem iz Kaira.

Razstava ni bila obsežna, je pa po mojem mnenju prikazala bistveno.

V petnajstih razstavnih prostorih je bilo nekaj več ko 40 panojev in okrog 70 eksponatov. Človek bi rekel malo, še zlasti če je videl prenatrpane in neurejene vitrine Egiptovskega muzeja v Kairu. Tu pa je imel vsak razstavljen predmet svoj prostor v posebni vitrini, tako da si ga lahko ogledal z vseh strani. Ob vsakem so bili najnujnejši podatki: kaj predstavlja, od kod izvira oziroma kje so ga našli, namen, letnica in material.

Vse drugo je bilo zapisano na panojih: raziskave in raziskovalci, najdbe in najdišča, potek dela; to je bilo ponazorjeno tudi s slikami, zemljevidi, skicami in fotografijami. Na panojih so bile zapisane tudi številne informacije o kulturi starih Egipčanov:

— zgodovina Starega Egipta po obdobjih (razstava je postavljena kronološko: namakalna kultura in vpliv Mezopotamije, kasneje tudi drugih dežel, nedotaknjene grobnice — npr. grobnica kraljevega vezirja Hemaka, grobnica kraljice Hetep Heres, Keopsove matere, katere grob je edini nedotaknjen grob starega kraljestva itn.);

— Sakkara z najstarejšim spomenikom, Džoserjevo stopničasto mastabo, njen sistem galerij, v katerih so našli vaze z imeni faraonov in slike, iz katerih je bilo mogoče razbrati delovni postopek oblikovanja vaz;

— Imhotep, božje čaščen arhitekt, simbol dobe kulture;

— piramide v Gizah in Sfinga z večno skrivnostnim smehljajem;

— mesta Dashur, Karnak, Tell el Amarna, Tell Basta, Abydos, Tanis, Heliopolis in druga s templji posvečenimi bogovom; templji so bili zemeljsko bivališče bogov, njihov dom, zato so bili prava središča umetnosti; arhitektura, slikarstvo, kiparstvo, relief in uporabna umetnost so bili tesno povezani z religijo; v svetiščih so bili skriti za-

kladi, v njih so potekali obredi in daritve, a nikoli niso bila odprta navadnim smrtnikom; vsop vanje je bil dovoljen le kraljem in dostojanstvenikom, ki so se hoteli srečati z bogovi;

— sončni tempelji in teološka šola v Heliopolisu, posvečena študiju največjega egipčanskega boga Reja-Sonce, vir življenja, ki pomeni svetlobo in ima velikansko stvariteljsko moč; zato ni nenavadno, da so zrasli templji in iz njih cela mesta posvečena sončnemu božanstvu; Amenofis IV, verski reformator, imenovan tudi Ehnaton, božji sin, je bil po položaju takoj za bogom, njegov predstavnik na zemlji;

— egipčanska religija in njena vidna podoba — umetnost, množica bogov, bogata mitologija, vera v posmrtno življenje; življenje in smrt, kakor bi se izmenjala dan in noč, kakor bi popotovali v "svet spodaj", v svet pravice, ki jo zastopa boginja Maat, vodnica bogov kraljev in ljudi; Knjige mrtvih z barvnimi slikami prikazujejo tako potovanje v onostranstvo;

— Medu neter, hieroglifi, s katerimi so napisane svete knjige, pisma, ovitki; o jeziku in pisavi, ki je bila slikovna in fonetična khrati, o bogu Thotu, zaščitniku pisave na zemlji;

— baker iz sinajskih rudnikov in bron, kovini uporabljeni za dekoracijo, orodje, posodo, kipe; zemljevid rudnikov zlata in bazalta iz 13. st. pr. n. št. prikazujejo, od kod so pripeljali dragoceni kovini;

— o plastikah (kamnitih, lesenih, bronastih idr.), ki so predstavljale oz. nadomeščale mrtvega na zemlji, so bile pomemben del vere v posmrtno življenje; našli so jih v vseh grobnicah, ki so ostale nedotaknjene; pred taborstankami roparji so grobove nekaterih faraonov in dostojanstvenikov njihovi zvesti podložniki skrili v t. i. Skrivališče kraljev, kjer so se ohranili do današnjih časov;

— mumificiranje, sarkofagi, grobnice kot prve zakladnice, zlasti v Dolini kraljev ali t.i. sedežu večnosti, bolj in manj znani vladarji — faraoni;

— o transportu, o kultu reke in čolnov; s Sončno ladjo v večno življenje, življenje po smrti;

— nakit iz nubijskega zlata, srebra, dragih in poldragih kamnov, sinajskega tirkiza ipd.; reliefne in druge upodobitve Starih Egipčanov kažejo, da so bili to lepi, urejeni ljudje, ki so skrbeli za svojo zunanost in kozmetika je v različnih slogih pomenila pomemben del njihovega življenja;

— osvobodilna vojna, katere vzroki še niso povsem pojasnjeni, bogato politično življenje, o čemer pričča diplomatski arhiv v Tell el Amarni, trgovina s sosednjimi deželami...

Bogata egipčanska kultura je začela usihati s prihodom Grkov, Rimljanov in kasneje drugih ljudstev. In kaj je ostalo od nje? Drobci. Vendar teh je veliko in še več. Nekaj so jih pokazali tudi v Doževi palači. Morda najlepše, morda najznačilnejše, tiste, ki največ povedo: terakotni vrč za vodo, okrašen z živalskimi podobami, nekaj vaz iz različnih materialov (alabaster, granit, zlato, baker, terakota), nakit (ogrlica z imenom faraona Seostrisa II, zlate zapestnice in uhani, zlat princin ovrtnik, okrašen s poldragimi kamni, zlat ovrtnik in nekakšna zlata rokavica za faraona), poslikane glinaste plošče, nož z reliefom na ročaju, zlata britev, žlica za puder, ogledalo, ki je bilo najni "inventar" moških in žensk, podglavnik, reliefi (dinamične podobe iz vsakdanjega in "onostranskega" življenja) srebrn model čolna z veslači, hieroglifi in zvitki. Največ je bilo plastik (kipec Imhotepa, Kefrena, kraljevska družina, nekaj stoječih skulptur dostojanstvenikov, kipi kraljev, kraljic, bogov...), ki se v današnjem času morda zdijo toge in enolične, statične. Čas 25. dinastije pa je prinesel bolj realistično upodabljanje, plastika je takrat predstavljala dominantni del egipčanske umetnosti. In za konec mumija in sarkofag, poslikan s prizori poti v večno življenje. Prostor, v katerem sta bila razstavljena, se je zdel nekam tih in skrivnosten.

In potem se vrneš v "naš" svet, v "naš" čas. In zdi se

ti, da si s sabo odnesel kanček skrivnosti.

Po ogledu razstave sem si želela povprašati nekatere obiskovalce za njihovo mnenje o razstavi. Zdelo se mi je namreč, da razstava ne prinaša nič novega, da ponavlja že znane in mnogokrat ponovljene stvari, da ne postavlja novih vprašanj, ne razpira novih pogledov. Razstavni predmeti so prav gotovo ponujali določeno predstavo o stari egipčanski kulturi, vendar pa so panoji zelo spopolnili njihov pomen. Poleg tega je bilo mogoče kupiti tudi katalog, ki je olajševal ogled (katalog je imel enak naslov kot razstava, Tesori dei Faraoni); bil je bogatejši od razstave, saj je bil opremljen z barvnimi fotografijami nekaterih predmetov, ki jih na razstavi ni bilo. Kakšna pa je bila vsebina kataloga, besedilo in razlaga slik, ne vem. Prodajali so le italijanske izdave, pa tudi 20.000 lir je bilo zame preveč, čeprav za tako obsežno in bogato opremljeno knjigo (ok. 200 strani z barvnimi fotografijami) to ni veliko.

INA FERBEŽAR

Poročilo o 31. kongresu zveze društev folkloristov Jugoslavije

Od 1. — 5. 10. 1984 je bil v Radovišu (Makedonija) 31. kongres ZDFJ. Organizator kongresa je bilo Folkloristično društvo Makedonije. Delo kongresa je bilo (pre)široko zastavljeno, saj so bile na programu kar 4 plenarne teme (1. Folkloristična predstavitev Radoviša in okolice, 2. Splošno in specifično v folklori NOB in revolucije pri jugoslovanskih narodih in narodnostih, 3. Metodologija terenskega raziskovanja folklorne in 4. Spremembe in kontinuiteta v ženitovanjskih običajih) in 3 sekcijske (1. Družbene vede in stno slovstvo, 2. Problemi prilagajanja tradicionalnih oblik sodobnemu odrskemu izvajanju in 3. Sekcija za otroško folkloro).

Tako ambiciozno zasnovan program (ki smo se mu nekateri upirali že na pripravljanih sestankih) je grozil, da bo kongres potekal v paničnem branju množice referatov (okrog 80), ki ne bodo dobili pravega odmeva v diskusiji. Predvidevanja so se uresničila, ker je bilo tem in referatov preveč, med njimi pa precej neizdelanih, kar je spet pokazalo, da republiška društva niso dobro opravila izbirne naloge kljub neprestanim zagotovitvam, da se bo stanje izboljšalo. Negativno opazna je bila predvsem 2. plenarna tema, kjer je bilo tudi največ referatov, a niso prinesli skoraj nič novega, saj so referenti ponavljali problematiko, metode in gradivo, pa tudi napake s prejšnjih kongresov.

Metodologija terenskega raziskovanja folklorne je bila izzivalna tema, saj se folkloristi pri terenskem delu srečujemo z vrsto teoretičnih in praktičnih problemov, rešitve zanje pa iščemo kot posamezniki. Ob poslušanju referatov smo spoznali celo vrsto konkretnih in perečih težav, manj pa smo dobili nakazanih rešitev. Problemi so sicer bili v "zraku", čutili smo jih, nismo pa jih uspeli zaokrožiti v vsaj splošno usmeritev, ker je spet zmanjkalo časa za pogovor. Še enkrat se je torej pokazalo, da se ob branju množice referatov lahko samo seznanimo s problemi in jih vzamemo "na znanje", ker ni časa in tudi volje ne za reševanje. Spet se je pokazala kot edina možna oblika poglobljenega kongresnega dela — predpriprava z natisnjenimi referati, da se na skupnih srečanjih že začnemo pogovarjati o nakazanih problemih, ne da jih tam šele slišimo in nič več.

Podobne ugotovitve bi veljale za vse plenarne in sekcijske teme, vendar je bila 4. tema pri tem izjema, saj je bilo manj referatov, ti pa so prinesli pomembno in novo gradivo za vse raziskovalce načina življenja. Zato je pomembna odločitev predsedstva ZDFJ, da bodo kongresi nadaljevali s temo o kontinuiteti in spremembah v folkloru.

Že sekcijaska razprava o ustnem slovstvu v Rogaški Slatini je pokazala, da raziskovalci prevečkrat posegajo le na "pozitivistična" področja in na teme, ki bi jih mirno lahko prepustili literarni zgodovini. Zato smo se v Rogaški Slatini dogovorili, da se v Radovišu pomenimo in predstavimo probleme raziskovanja ustnega slovstva v okviru drugih družboslovnih ved. Žal pa že nekaj let ugotavljamo, da raziskovalci ustnega slovstva ne želijo ugrizniti v "teoretične" teme, še več, na kongres prihajajo celo s svojimi priljubljenimi temami, čeprav sploh niso povezani z naslovom teme. To se je zgodilo tudi v Radovišu, saj so od 12 referentov le štirje napisali referat, ki se je ujemal z razpisano temo, ostali pa so govorili o folklornih elementih pri vidnejših literarnih ustvarjalcih, nekateri so pozitivistično naštevati ljudske kletve, eden pa je prebral kar skrajšano verzijo dela, ki je bilo že objavljeno v neki literarni reviji. Zato se je tudi diskusija vrtela samo okrog načelnih vprašanj, ali so referenti dolžni upoštevati predpisano temo ali pa lahko berejo karkoli, kar je v zvezi z ustnim slovstvom, samo da imajo referat, s katerim lahko od društev terjajo dnevnice za kongres. V srečnem trenutku, ko je voditelju razgovora uspelo usmeriti diskusijo k bistvu, pa so posamezniki z omalovaževanjem in s svojo "avtoritet" spet razdrobili razpravo in jo speljali v svoje vode. Celotno delo kongresa je zato začelo zgubljeni resnost in je vedno bolj postajalo podobno "veseli šoli" v otroških vrtcih. Pri tem se seveda postavlja vprašanje odgovornosti vodstev republiških društev in organizatorja kongresa, ki so referate sprejeli in se niso držali niti razpisanih tem niti sklepov skupščin. Republiškim društvom je lahko v opravičilo samo to, da so nekateri referati prišli do organizatorjev po ilegalni poti, torej mimo njih. Ne moremo pa opravičiti, da se to dogaja že leta in leta in da nekatera vodstva republiških društev ničesar ne ukrepejo. Morda zato, ker so v vodstvih samih taki "ilegalci". Enkrat je treba reči bobu bob in nekatere krivce tudi imenovati. Na naših skupščinah smo že večkrat govorili o nerazumljivem in škodljivem obnašanju posameznikov v hrvaškem folklorističnem društvu. Vendar pa društvo ni ukrepalo, temveč je nastrotno eden izmed krivcev radoviške farse bil celo recenzent za referate o ustnem slovstvu. Ta "recenzent" pa je vsem navkljub sprejel neustrezne referate. Tako početje škodi vseh jugoslovanskih folkloristiki, njenemu ugledu in znanstvenim prizadevanjem.

Krivično bi bilo, če bi s prstom kazali samo na eno društvo, saj velik del odgovornosti nosi tudi organizator, ki je vse prepustil republiškim izborom in uvrstil v kongres neprimerne referate. Organizator 31. kongresa se je večji del zasedanj obnašal tako, kakor da potek in uspeh kongresa nista njegova stvar. Njemu v prid pa je v konkretnem primeru treba povedati, da se je v sekciji za ustno slovstvo ena od članic organizacijskega odbora, uprla početju "avtoritet", a je bila posmehljivo utišana, kakor tudi voditelji pogovora, ki so bili brez moči. "Padalstvo" in brezzveznost sta se pokazala tudi pri nekaterih drugih referatih, ker niso šli prek svojega društva. Črnogorski referat, brez zveze z naslovom, je bil prebran pač zato, ker Črna gora sploh nima formalne organizacije, zato tudi nimajo društvenih sestankov, njihovih delegatov pa tudi ni bilo v predsedstvu ZDFJ. "Ilegalci", "avtoritete" in "samotni jezdeci" so bili v sekciji za ustno slovstvo v večini, zato so tudi lahko parlamentarno preglasovali dobromislečo manjšino in sekcijsko delo usmerjali po svojih željah. Svojo bojevitost, pristranost in nestrpnost so pokazali tudi na redni letni skupščini, kjer so spet vsilili "svojo", že leta in leta ponavljajočo temo, ki jo nekateri obdelujejo v magistrskih in doktorskih nalogah ali pa ravno o tem trenutno predavajo itn.

Veličina etnomuzikologov je sodelovala pri 2. sekcijski temi, nekateri pa so dopolnjevali plenarne teme. O skupnih teoretičnih problemih pa so se pogovarjali na dvodnevem sestanku pred kongresom, kar je postala že etnomuzikološka praksa. Ta sekcija ima nekaj svojih prijetnih značilnosti, saj etnomuzikologi z načrtnim in